

Jozef Moravčík

Doc. Jan Vyšín, CSc. šesťdesiatpäťročný

Časopis pro pěstování matematiky, Vol. 98 (1973), No. 4, 434--436

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/117815>

Terms of use:

© Institute of Mathematics AS CR, 1973

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

ZPRÁVY

DOC. JAN VYŠÍN, CSc. ŠESTĎESIA TPÄT ROČNÝ

Málokto z tých, ktorí poznajú doc. J. VYŠÍNA, CSc., uverí, že sa vo februári tohto roku dožil 65 rokov. Jeho životná energia a duševná sviežosť sú v príkrom rozpore s touto skutočnosťou.

Jubilant sa narodil 9. 2. 1908 v Prahe, v rodine učiteľa. Maturoval r. 1926 na reálnom gymnáziu v Prahe 2 na Truhlárskej ulici. Štúdium matematiky a deskriptívnej geometrie na prírodovedeckej fakulte Karlovej univerzity ukončil štátnymi skúškami r. 1932. Po absolvovaní základnej vojenskej služby zostal pre nedostatok učiteľských miest vo vojenskej činnnej službe až do r. 1937, keď nastúpil miesto stredoškolského profesora matematiky na reálnom gymnáziu v Brandýse n. L. Potom postupne pôsobil na reálnom gymnáziu v Karlových Varoch, Úpici, Jilemnici, Beroune a v Prahe-Žižkove.

Po oslobodení od r. 1946 pôsobil na katedre matematiky pedagogickej fakulty Karlovej univerzity ako odborný asistent. Od r. 1953, keď bol menovaný docentom novozaloženej Vysoké školy pedagogickej v Prahe budoval katedru matematiky tejto školy ako jej vedúci. Má najväčší podiel na vytvorení koncepcie štúdia matematiky na Vysoké škole pedagogickej. Roku 1958 prechádza na katedru teórie vyučovania matematiky matematicko-fyzikálnej fakulty Karlovej univerzity, kde pôsobí ako docent až do r. 1972. Od decembra 1972 je pracovníkom Matematického ústavu ČSAV v Prahe.

V krátkej spomienkovej črte nie je možné dostatočne vystihnúť ani oceniť mnohostrannú prácu, ktorú vykonal doc. Vyšín pri zvyšovaní úrovne našej školskej matematiky. Spolupracoval na celom rade učebníc geometrie pre základné, všeobecno-vzdelávacie i pedagogické školy. Spracoval geometrickú časť učebnice matematiky pre priemyselné školy, je spoluautorom učebníc geometrie pre pedagogické fakulty. Presnosťou výkladu a metodickým spracovaním vynikajú jeho vysokoškolské učebnice „*Elementární geometrie*“, „*Soustava axiomů eukleidovské geometrie*“, „*Úvod do vektorové algebry*“ a učebné texty „*Vybrané statě z elementární geometrie*“. Je autorom viacerých pokusných učebných textov pre experimentálne ZDŠ. Má rozhodujúci podiel na tvorbe koncepcie obsahu vyučovania matematiky na novovytvorených gymnáziách. V čase, keď nejstávajú prakticky žiadne učebnice matematiky pre gymnáziá, vykonal a vykonávajú neoceniteľné služby „*Komentáře k učebnicím matematiky pro SVŠ*“, ktoré vznikli pod jeho vedením a v prevažnej miere na jeho pracovnom stole.

So značným ohlasom doma i v zahraničí sa stretla „*Metodika řešení matematických úloh*“ doc. Vyšína. Sviežosťou štýlu a aktuálnosťou obsahu si získali čitateľov jeho knižočky populárneho rázu, ktoré napísal pre *Cestu k věděni*, *Bránu k věděni* i *Školu mladých matematikův*. Posledne menovaná edícia vďačí doc. Vyšínovi do značnej miery za svoj zrod a od prvých sväzkov pracuje v jej redakčnom kruhu.

Doc. Vyšíň je autorom celého radu odborných článkov, ktoré vyšli v *Časopise pro pěstování matematiky*, *Rozhledoch matematicko-fyzikálních*, *Pokrochoch matematiky*, *fyziky* a *astronómie*. Napísal cez tridsať metodických i populárno-odborných článkov pre časopisy „*Matematika ve škole*“, „*Matematika a fyzika ve škole*“ a ďalšie. Je autorom námetov školských filmov, spoluautorom televízneho kurzu matematiky, od neho pochádzajú viaceré návrhy učebných pomôcok pre modernizáciu vyučovania matematiky.

Značnú časť svojich tvorivých sil zasvätil doc. Vyšíň myšlienke modernizácie obsahu školskej matematiky. Okrem článkov, tvorby pokusných učebných textov, prednášok pre učiteľov i ďalších záujemcov získaval stúpcov pre nový obsah i nové metódy vyučovania matematiky na základných i stredných školách vedením seminárov v Prahe, Brne, Bratislave i ďalších mestách. Zúčastnil sa niekoľkých sympózií o modernizácii vyučovania matematiky v zahraničí. Je dlhoročným členom a od r. 1966 podpredsedom Národnej subkomisie pre vyučovanie matematiky.

Vyššie dvadsaťročná história matematickej olympiády je nerozlučne spätá s menom doc. Vyšína. Na organizácii tejto súťaže vytvorenej predovšetkým pre objavovanie a rozvíjanie matematických talentov medzi žiakmi našich škôl sa podieľal od jej vzniku r. 1951. Je spoluautorom prakticky všetkých brožúr o jednotlivých ročníkoch MO. Od roku 1959 je podpredsedom a od roku 1966 predsedom ústredného výboru matematickej olympiády. V niekoľkých riadkoch ani nemožno oceniť zásluhy, ktoré má na udržiavanie aktuálnosti náplne a úrovne organizácie MO. Nikdy neľutoval čas ani sily na zlepšenie starostlivosti o matematicky nadaných žiakov. S húževnatosťou jemu vlastnou poukazuje na skúsenosti tých socialistických krajín, ktoré v starostlivosti o talenty dosahujú výsledky podstatne lepšie od našich. Oprávňujú ho k tomu vlastné poznatky, veď šesťkrát viedol československé družstvo na medzinárodnú matematickú olympiádu. Je pôvodcom návrhu na vydávanie komentárov k úlohám matematickej olympiády, ktoré sú neoceniteľnou metodickou pomôckou učiteľov pri vedení matematických krúžkov a pri práci s matematicky nadanými žiakmi, i ich neúnavným tvorcom.

Veľmi významný úsek verejnej činnosti doc. Vyšína sa týka jeho práce v Jednote československých matematikův a fyzikův. Za dlhý výpočet funkcií, ktoré v Jednote zastával nech hovorí fakt, že ho zjazd JČSMF roku 1972 menoval zaslúžilým členom JČSMF a zvolil ho na ďalšie funkčné obdobie do ústredného výboru.

Stručný výpočet bohatej činnosti doc. Vyšína by nebol úplný, ak by sme nespomenuli jeho mnohoročné členstvo v redakčných radách časopisov, a to predovšetkým *Matematika ve škole* a *Pokroky matematiky*, *fyziky* a *astronómie*. Za mnohé z jeho organizačných úloh na škole a fakulte uveďme aspoň prácu v komisii pre obhajobu

kandidátských prác z teórie vyučovania matematiky na matematicko-fyzikálnej a pedagogickej fakulte Karlovej univerzity, ktorej je podpredsedom a prácu v funkcii predsedu komisie pre rigorózne skúšky na matematicko-fyzikálnej fakulte.

Ani bohatá odborná a organizátorská činnosť v matematike nezabránila doc. Vyšínovi rozvíjať živý záujem o umenie, najmä hudbu a literatúru.

U svojich spolupracovníkov sa teší doc. Vyšíň prirodzenej úcte a autorite, ktorá pramení z jeho náročnosti k sebe, úprimného a priateľského prístupu, ochoty vždy poradiť a pomôcť. Nikdy nestráca svoj typicky vyšínovský zmysel pre humor a odvahu vášnivo bojovať za všetko, o správnosti čoho je vnútorne presvedčený.

Náš milý jubilant môže byť úplne spokojný s výsledkami práce, ktorú až doteraz na prospech spoločnosti vykonal. Treba si len úprimne želať so všetkými jeho priateľmi a spolupracovníkmi, aby ho budúce roky zastihli v plnom zdraví a spokojnosti, aby mohol nerušene pokračovať vo svojom bohatom činorodom diele.

UDĚLENÍ PLAKETY BERNARDA BOLZANA PROF. DR. VLADIMÍRU KNICHALOVI, ČLENU KORESPONDENTU ČSAV

Presidium ČSAV udělilo dne 20. března 1973 prof. dr. VLADIMÍRU KNICHALOVI, členu korespondentu ČSAV, u příležitosti jeho 65. narozenin stříbrnou plaketu Bernarda Bolzana za zásluhy o rozvoj matematických věd.

Redakce

PROF. JAROSLAV HÁJEK LAUREÁTEM STÁTNÍ CENY K. GOTTWALDA

K 1. máji 1973 byla prof. ing. dr. JAROSLAVU HÁJKOVI, DrSc., udělena státní cena Klementa Gottwalda za vybudování asymptotické teorie statistických pořadových testů.

Matematicko-statistické testy jsou základní nepostradatelnou pomůckou při hodnocení experimentálních dat nebo ještě širěji řečeno, všude tam, kde se vyskytují náhodné jevy. Mezi těmito testy hrají významnou úlohu tzv. pořadové testy, založené pouze na pořadí pozorování uspořádaných podle velikosti (nikoliv na hodnotách pozorování samých). Zprvu byly pořadové testy považovány jen za jednoduchou, rychlou, ale horší náhražku klasických testů, vycházejících např. z předpokladu normálního rozložení. Později se však začalo zjišťovat a uznávat, že normální rozložení nebývá tak časté ve skutečné praxi a navíc že klasické testy při změně předpokladů mohou velmi silně změnit své vlastnosti. Proto se začala věnovat větší pozornost pořadovým testům, které platí pro velmi široké třídy rozložení, např. pro všechna spojitá rozložení, a které jsou značně robustní, tj. při malé změně předpokladů se jejich vlastnosti změní jen málo; dále bylo též dokázáno, že při vhodné volbě jsou pořadové testy velmi vydatné ve srovnání s klasickými testy. V posledních 10–20 letech proto pořadové testy pronikly výrazně do nejrůznějších aplikací a rovněž teoreticky patří k nejvíce pěstovaným oblastem matematické statistiky.

Prof. Hájek se ve svých pracích zabýval zejména asymptotickou teorií pořadových testů a dokázal zde řadu významných výsledků, založených na jeho originálních, pozoruhodných a plodných idejích. Zhruba řečeno, tyto výsledky se týkaly asymptotických rozložení pořadových statistik nejprve při nulové hypotéze, pak při „blízkých“, kontiguitních alternativách a nakonec při obecných, nekontiguitních alternativách. Zmíníme se nyní stručně o některých nejvýznamnějších Hájkových publikacích z této oblasti.